

Sedert die volksplanting is die ortodokse gereformeerde leer sterk afgedruk op die gemoed van die Afrikaner. Van tyd tot tyd het enkele predikante 'n klemverskuiwing na 'n meer evangeliese rigting bewerkstellig. In die agtiende eeu toring die name van M.C.Vos en H.R.van Lier uit, maar sedert die koms van die Skotse predikante in die eerste helfte van die vorige eeu, by name ds.Andrew Murray (sr.), het hierdie situasie dramaties verander. Ná hom het sy seuns (en 'n groot deel van sy nageslag), tesame met ander predikante die weg gebaan vir die sterk evangeliese denkrigting wat tot vandag toe in die Ned.Geref.Kerk vloei.

Vroeg in hierdie eeu het allerweë kommer bestaan oor die geestelike toestand in die Ned.Geref.Kerk. A.van Niekerk (1983:76) skets die situasie en noem dat ná 'n tydperk van vormlikheid en geestelike stagnasie mense begin soek het na 'n persoonlike belewenis van die heil van Christus. Heilswaarhede soos wedergeboorte, bekering en heiligmaking het opnuut ter sprake gekom. In 'n persoonlike mededeling aan Van Niekerk (1983:76) het prof.J.C.G.Kotzé hom soos volg daarvoor uitgespreek: "Gedurende die dertigerjare, het 'n besondere atmosfeer van herlewing in die kerk geheers. Mense het gevra na die Heilige Gees en Sy werking. Baie aksent is gelê op bekering. Predikante het baie konferensies gehou oor heiligmaking en herlewing." Hy erken dat daar rondom hierdie saak in die Kerk veel verskille na vore getree het.

Teen hierdie agtergrond skets Van Niekerk (1983:77) die twee strominge, soos deur dr. D.Moorrees uitgelig, wat in daardie era sterk uitgekristalliseer het. Teenoor die een groep wat navolgers was van Abraham Kuyper en daarmee saam sterk Calvinisties, streng ortodoks en onwillig vir kompromieë, was die ander groep "wat graag bekend sou wou staan as Evangelies-Gereformeerd. Hulle beklemtoon die suiwerheid van die leer van die vadere, maar wil hê dat die toepassing Evangelies sal wees. Hy noem die Hofmeyrs, Murrays en Louws as verteenwoordigers van hierdie rigting." Nicol (*Gereformeerde en Evangeliese Identiteit*) begrens hierdie tydperk tot 1930 en noem dat dit die era was toe die gereformeerde van die Ned.Geref.Kerk hoofsaaklik by die teologie van die Nederlandse Kerk aangesluit het. Hy is van oortuiging dat 'n openheid teenoor ander geestelike strome voorgekom het en voeg by dat hierdie styl makliker by die evangeliese tradisie in die Kerk aangesluit het, sodat 'n Andrew Murray-tipe spiritualiteit tot daardie tyd oorheersend was.

Van Niekerk (1983:78) verduidelik dat daar wel tussenposisies was, maar die fokus word geplaas op die hoofstrome, naamlik die "Ortodokse" teenoor die "Evangeliese" Hy vermeld kortliks die motiverings en ander bydraende faktore wat die Evangelies-gesindes tot die besef gebring het van hulle groot taak in die Kerk. Dit bring hom by die volgende opmerking: "Kenmerkend van hierdie rigting was dat dit steeds wou vashou aan die gereformeerde leer, maar met 'n praktiese evangeliese toepassing; leersuiwerheid wou handhaaf, gekoppel aan lewensvroomheid. Tog is dit so dat die Evangeliese rigting 'n groter openheid na buite gehad het. Daar was dikwels raakpunte met ander groepe wat sommige van dieselfde

sake beklemtoon het. Hierdie openheid het hulle ook meer blootgestel aan sekere leerstellige beïnvloeding.”

Van die teenpool, naamlik die Ortodokse rigting, sê Van Niekerk (1983:79) tereg dat hulle in die Evangeliese stroming ‘n gevaar gesien het vir die behoud van die suiwer gereformeerde leer. Hy spreek sy mening uit dat hierdie twee groepe mekaar moes aanvul en balanseer; tog het die teendeel plaasgevind, naamlik dat hulle mekaar gewantrou het. Op sy beurt praat Nicol (*Gereformeerde en Evangeliese Identiteit*) weer van die “strenger styl” as hy na hierdie ortodokse rigting van Abraham Kuyper verwys en sê dat hierdie strenger styl nie so maklik soos die wyer styl (Murray-invloed) met die evangeliese element in die Ned.Geref.Kerk kon bind nie, maar dit deels bestry het.

10.1 “Metodistiese” beïnvloeding

Aan die einde van die tydperk wat deur hierdie studie begrens word, lewer prof. F.J.M. Potgieter ‘n terugblik op die invloede wat vormend op die karakter van die Ned.Geref.Kerk ingewerk het sedert die volksplanting. Hy plaas veral die invloed van die piëtisme, Metodisme en kollegialisme onder die vergrootglas en maak ‘n definitiewe onderskeid tussen piëtisme en Metodisme (*Die Kerkbode* 26 Desember 1951:1300). Hy noem die name van sieketroosters Louis van Dyk, Willem Raassel en H.H.van der Veen wat piëtistiese oortuigings gehad het, maar wie se invloed op die Kerk nie noemenswaardig was nie. Van H.R.van Lier sê Potgieter (:1301) dat hy geen piëtis was nie, maar ‘n ware Calvinis, hoewel hy hom tot die piëtiste aangetrokke gevoel het. Van M.C.Vos kan nie dieselfde gesê word nie deurdat hy so na aan die piëtisme gestaan het, dat hy deur hulle afwykings beïnvloed is.

Potgieter (*Die Kerkbode* 26 Desember 1951:1300) meen dat die Skotse predikante weer deur die Metodisme beïnvloed is, veral deur Whitefield. “Hierdie manne was ook geen Metodiste of Calvinistiese Metodiste soos Whitefield nie, maar hoogstens Metodistiese Calviniste, d.w.s Calviniste wat deur die Metodisme in meer of minder mate beïnvloed is.”

Potgieter (:1301) stem saam met Bavinck dat dit God behaag het om deur middel van die piëtisme (en Metodisme) die vervalle kerk weer bewus te maak van sy roeping “en slapende zielen...uit hunne ellende te doen roepen om verlossing en genade.” Daaraan voeg hy toe dat God die Piëtisme in die Ned.Geref.Kerk op so ‘n wyse gebruik het dat manne soos Van Lier en Vos diep onder die indruk gebring is van die noodsaaklikheid om ook hul gereformeerde belydenis te beleef. Hulle het die Kerk ook tot daadkragtiger sendingwerk aangespoor. Die Metodisme het weer, volgens Potgieter (:1302) daartoe meegewerk om aan die Ned.Geref.Kerk ‘n meer praktiese karakter te gee. Dan kom hy tot ‘n belangrike slotsom: “Wat sy leer betref, is hierdie Kerk beslis nie deur die Metodisme beïnvloed nie” Wat wel die geval is, sê hy, is dat, ten spyte van die uitgesproke standpunt van die Kerk, sommige lede van die Kerk ten nadele deur die Metodisme beïnvloed is.

Geen twyfel bestaan oor die juistheid van eersgenoemde stelling nie. Ook Nicol (*Gereformeerde en Evangeliese Identiteit*) huldig dieselfde standpunt in sy uitspraak dat die evangeliese vroomheid nie die

Kerk van sy ortodokse leerbasis afgeskuif het nie. Ten spyte van vele aanslae, hetsy deur die liberalisme of Metodisme, het die Ned.Geref.Kerk vas bly staan in sy eg-gereformeerde leer.

Die tweede stelling, dat sommige lede ten nadele deur die Metodisme beïnvloed is, verg 'n dieper besinning.

Potgieter wys onder andere op die volgende kenmerke van Metodisme:

- Die wilsvryheid en die bekering: “In meer of minder mate word die mens se saligheid van die keuse van sy eie, vrye wil afhanklik gestel en steeds geskied die bekering op so ‘n drastiese wyse dat dag en datum genoem word.
- Die heiligmaking word onderskei en geskei van die regverdigmaking. “Dit is ‘n tweede gawe, ‘n “second blessing”, wat ‘n “real change” meebring, terwyl die regverdigmaking slegs “a relative change” bewerkstellig.”
- ‘n Ongesonde hunkering na die “spesiale” in plaas van na die gereelde spyse van Woord en sakrament soos deur die God van die Verbond verorden (*Die Kerkbode* 26 Desember 1951:1302).

Daaraan val geen twyfel nie dat, in die lig van bogenoemde eienskappe en gedagtig aan die inhoud van hierdie studie, daar gewis baie predikante en lidmate in die Ned.Geref.Kerk was wat onder hierdie sogenaamde Metodistiese beïnvloeding gestaan het. Hulle het dit egter ten sterkste ontken en wou gereformeerd bly, maar die wyse waarop hulle omgegaan het met onderwerpe soos bekering, wedergeboorte en heiligmaking, het beslis in die hand van Metodisme gespeel.

Hierdie persone het, midde-in hul gereformeerde milieu, die geestelike noodtoestand in die Kerk waargeneem en gesoek na oplossings. In die meeste gevalle het hierdie soeke gelei na net een oplossing: Mense moet tot bekering kom. Met hierdie dryfveer, afhanklik van die werking van die Heilige Gees en gebed, is mense voor ‘n definitiewe wilskeuse geplaas om hul lewe aan die Here oor te gee. In baie gevalle, soos uitgekóm het in die bediening van die spesiale evangeliepredikers, is die eerste paar dienste uitsluitlik daaraan gewy om mense bewus te maak van hul sondige toestand. ‘n Sterk appél is op mense gemaak en uitnodigings is gerig waarin hulle voor ‘n keuse geplaas is om hul lewe aan die Here oor te gee. Dit het selfs gelei tot die sogenaamde “na-byeenkomste” waar mense met ‘n geestelike behoefte persoonlike aandag ontvang het. Aan mense is selfs die geleentheid gebied om te getuig van hulle ontmoeting met die Here. Hierdie tipe aksies was nie vreemd by mense soos dr.Andrew Murray, dr.J.C.G.Kotzé en vele ander nie.

Oor die volle tydperk waaroor hierdie studie handel, het bogenoemde praktyk algemeen voorgekom, hetsy tydens herlewings, met spesiale dienste, tydens besoeke van buitelandse sprekers, op konferensies of bloot by enkele kerklike byeenkomste. Die mens se saligheid is afhanklik gemaak van sy wilsvryheid en die bekering het wel op so ‘n drastiese wyse geskied dat dat die dag en datum genoem kon word - tereg Metodisties, volgens Potgieter.

Nie alleenlik oor die bekering nie, maar veral in terme van heiligmaking het baie geskrifte die lig gesien waarin die heiligmaking as ‘n “tweede gawe” vir elke gelowige verduidelik en voorgehou is. Beide die gesproke sowel as die geskrewe woord is vir hierdie doel aangewend. Baie boeke en ook traktaatjies is

gedruk waarin mense direk gekonfronteer is oor hulle geestelike welstand. Selfs in *Die Kerkbode* het gereeld artikels en preke verskyn waardeur op die lesers aangedring is om hulle tot God te bekeer en 'n lewe van heiligmaking tot eer van God te leef.

Verskeie mense het persoonlik die ondervinding van heiligmaking as 'n tweede krisis beleef en 'n werklike verandering in hul lewe bemerk. Hoewel hulle dikwels beskuldig is van perfeksionisme en die huldiging van 'n "second blessing"-leer, het hulle hul nie daaraan skuldig gemaak nie en het hierdie uitdrukkings meestal 'n skeldende konnotasie gehad.

Slegs 'n relatiewe klein groepie uit die predikantekorps het heiligmaking op hierdie manier geïnterpreteer. Dit bevestig verder Potgieter se aanname dat sommige lede deur die Metodiste beïnvloed is.

'n Derde saak wat Potgieter aanroer, is die Metodistiese tendens van hunkering na die spesiale, teenoor byvoorbeeld die gewone kerklike aktiwiteit.

Daar bestaan geen twyfel nie dat die "spesiale" juis in die tydperk 1850-1950 sterk na vore getree het. Die unieke herlewing wat in die sestigerjare van die vorige eeu plaasgevind het, het mense laat vra na meer daarvan. Spesiale oproepe, konferensies, besprekings, dienste, geskrifte, ja, feitlik geen steen is onaangeroer gelaat om 'n herhaling van so 'n besondere werking van die Heilige Gees te beleef nie. Teenoor die heersende doodsheid in die Kerk is die ideaal van 'n herlewing voorgehou met die versugting: "Sal U ons nie weer lewend maak nie?"

Hoe het die spesiale evangelieprediking en besoeke van buitelandse predikers nie groot skares gelok nie. Hierdie spesiale geleentheid het in skille kontras gestaan met die heersende tendense in gemeentes. Gemeentelike opset opgeweeg teen hierdie spesiale geleentheid en dit te lig bevind. Gedurig moes predikante walgooi teen hierdie vreemde neigings en moes lidmate oorreed word om die waarde van die gepredikte Woord in hul eie gemeentes te besef. Beswaardes wat gekant was teen spesiale evangelieprediking het dit veral gehad teen die wyse waarop die dienste gehou is en nie soseer teen die feit dat mense tot bekering kom nie.

Die praktyk het dus bewys dat Potgieter reg is in sy stelling dat sommige mense wel onder sogenaamde Metodistiese invloed was, maar of dit 'n nadelige uitwerking gehad het, laat vrae ontstaan, veral as gelet word op watter persone aan bostaande norme gemeet word. Met geringe uitsonderings kan die name van die predikante wat in hierdie studie onder bespreking is, saam met nog vele ander, genoem word. Onder hierdie mense se bediening het baie mense wat tot bekering gekom het, 'n lewensverandering ondergaan. Dit het hulle weer in staat gestel om die blye nuus van verlossing aan andere oor te dra. Soos 'n veldbrand het dit deur die Kerk versprei, selfs oor die kleur- en landsgrense heen. Hieronder het die mense die Skrifwoord verstaan: "...verkondig die evangelie aan die ganse mensdom..".

Hierdie oppervlakkige besinning lei 'n mens tot die retoriese vraag: "Het hierdie vorm van sogenaamde Metodisme werklik mense tot nadeel beïnvloed?"

In baie opsigte is geskerm vir die leer van die Kerk en soos Potgieter dit tereg stel, is die leer nie deur die Metodisme beïnvloed nie. Die enigste nadelige uitwerking was die spanning tussen leer en lewe. Hoewel hierdie spanning nie altyd op die spits gedryf is nie, het baie teoloë binne die aanvaarde neergelegde gereformeerde riglyne die belangrikheid van 'n "lewe" verkondig. Hoewel die lewe nie die leer beïnvloed het nie, het die leer ook nie altyd lewens verander nie. Slegs in gevalle waar die leer so geïnterpreteer is dat dit veronderstel is om die lewe te verander, het hierdie lewensverandering plaasgevind.

Aan watter kant van die spektrum ookal, het geen predikant in hierdie tydperk verkondig dat die mens van nature sondeloos is nie. Die verlore sondige toestand is terdeë besef en erkenning is gegee aan die soendood van Jesus aan die kruis, maar hoe die sondaar van die staat van verlorenheid moet oorgaan tot die staat van verlose, het interpretasieverskille tot gevolg gehad. Rondom dit het uiteenlopende gedagtes ontstaan: van die latente wedergeboorte van die uitverkorene aan die een kant, tot die bewustelike wedergeboorte, onlosmaakbaar van die bekering, vir alle mense beskore, aan die ander kant.

Ook wat heiligmaking betref, was die vertolking van die leer nie eenstemmig nie. Vir sommige het heiligmaking 'n aanvang geneem by wedergeboorte, by ander ontstaan heiligmaking by bekering en loop uit op voortdurende bekerings. Vir enkeles het heiligmaking eers sinvol betekenis gekry wanneer dit aan 'n besliste krisisondervinding gekoppel kon word. Oor die algemeen was almal dit eens dat geen mens 'n staat van sondelose volmaaktheid aan hierdie kant van die graf kan bereik nie, hoewel sommige moontlik die idee kon skeep dat sondeloosheid deur heiligmaking veronderstel word.

Moontlik sal die volgende uitspraak van Potgieter (1951:1301) nou meer betekenis dra wanneer hy die invloed van die Metodisme in gedagte het:

So kenmerkend van hierdie godsdienstige stroming, is die grondgedagtes van die Hervorming soos die gewone bediening van die Woord, die gereelde katkisasie, die stille terugkeer van die verlore verbondskind na sy Vader en die bestendige groeiproses van die heiligmaking vervang deur die "revival meeting", die minagting van die leer, die dramatiese bekering of momentele oorgang uit die duisternis na die lig, d.w.s., van alle mense sonder uitsondering en die nie minder plotselinge ontvang van die "second blessing" ten gevolge van 'n tweede geloofdaad.

Om saam te vat: Die sogenaamde Metodisme het gewis mense se gedagtes ten opsigte van die heilswaarhede in uiteenlopende rigtings gestuur, maar die wese van die vasgestelde leer van die Kerk geensins beïnvloed nie. Wat wel gebeur het, is dat, soos Potgieter (1952:1301) met die hulp van Bavinck glo dat Metodisme die vervalle Kerk meer bewus van sy roeping gemaak het en om slapende siele uit hulle ellende te roep om verlossing en genade.

Hierdie vorm van Metodisme was moontlik nadelig vir die karakter van die Kerk en was 'n bedreiging vir die leer, maar vir die individu wat gesmag het na 'n veranderde lewe, het dit besliste voordele ingehou.

Om bloot te sê dat predikante net deur Metodisme beïnvloed is, is te simplisties. Dit is opvallend hoe dikwels predikante gebruik gemaak het van uitsprake deur buitelandse predikers, soos F.B.Meyer, D.L.Moody, C.H.Spurgeon, A.B.Simpson, R.A.Torrey en vele meer. Bydraes deur hierdie predikante is

dikwels in *Die Kerkbode* geplaas. In baie gevalle is vertaalde werke van minder bekende persone ook geplaas. Predikante het selfs oorsese werke vertaal en plaaslik versprei. In die voorwoord in “*Marshall’s Heiligheid deur Geloof*” skryf Elout van Soeterwoude in Julie 1890: “De ook ten onzent geachte en geliefde Dr. Andrew Murray heeft onlangs eene nieuwe uitgave bezorgd van Marshall’s uitmuntend maar ietwat verouderd werk over de ware evangelische heiligmaking, welk werk ongeveer twee eeuwen lang velen tot leering en stichting was.” Ds. P.J. Marais vertaal in 1924 ‘n boekie van James Gall van Edinburgh, Skotland, getiteld “*Oombliklike Redding deur de Geloofsoorgawe aan Jesus Kristus*”. In die voorwoord noem ds. Marais dat die boekie in die sewende dekade van die vorige eeu geskryf is en vyftig jaar tevore in Hollands vertaal is deur ds. Haumann van die Ned. Geref. Kerk, met ‘n voorwoord deur prof. N.J. Hofmeyr. In die genoemde voorwoord skryf prof. Hofmeyr onder andere dat die doel van die boekie is “om die ontwaaktes tot Jesus Kristus te lei.” Predikante sou nie hierdie boekies vertaal en versprei het, as hulle nie eens was oor die inhoud daarvan nie. Hierdie is net enkele voorbeelde om aan te toon dat gereformeerdes in Suid-Afrika nie ‘n geïsoleerde bestaan gevoer het nie maar die grense oorskry het. Dit het moontlik bygedra tot die diversiteit in die interpretasie van die gereformeerde leer.

Om te beweer dat sekere predikante deur die Metodisme beïnvloed is, beteken beslis nie dat hulle Arminiaanse leerstellings ingevoer het nie, maar slegs Metodistiese praktyke beoefen het. Daarom kon hulle hierdie praktyke binne-in ‘n Calvinistiese milieu uitoefen sonder om afbreek te doen aan die gereformeerde karakter van die Kerk - natuurlik tot die uiterste frustrasie vir die ultra-Calviniste!

10.2 Interpretasie van die heilsorde

Soos genoem, het predikante die vasgestelde leer van die Kerk, veral ten opsigte van die heilsorde, verskillend geïnterpreteer. In breë trekke kom die heilsorde van die Ned. Geref. Kerk op die volgende neer: Die mens in sy verlore, sondige toestand is insigself geestelik dood en is nie in staat om hom tot God te bekeer nie. Daarom moet God, deur die werking van die Heilige Gees, die mens wederbaar. Wedergeboorte vind dan onbewustelik in die uitverkorene plaas. Hier ontvang hy die nuwe lewe in Christus en word ‘n nuwe skepsel, ja alles wat God in sy Woord aan die wedergeborene toesê. Die mens is onbewus van hierdie werking omdat dit selfs voor die geboorte kan plaasvind.

Die wedergeboorte, wat uitsluitlik God se werk is, is soos ‘n saad waarvan die vrug in die vorm van bekering tot uiting kom. Wanneer die mens tot die besef kom wat die heil van God alles behels, neem hy, in die lig van hierdie sinsverandering ‘n wilsbesluit en keer hom tot God. Hierdie bekering, waar die mens handelend is, is die aanvang van ‘n reeks bekerings wat ‘n lewe van heiligmaking impliseer en wat voortgaan tot aan die einde van die lewe. Ander aspekte van die heilsweg, soos roeping, geloof en regverdigmaking, neem ook ‘n spesiale plek in die heilsorde in en die interpretasie daarvan verskil in ‘n geringe mate van persoon tot persoon.

Teenoor die gereformeerde leer is die meer Metodisties-georiënteerde siening dat alle mense verlore is en dat die roeping van God tot alle mense uitgaan om hulle tot Hom te bekeer. Hiervoor gebruik Hy verskeie middele, onder andere die prediking. Sodra die sondaar, onder die oortuiging van die Heilige

Gees, op hierdie roepstem ag gee, lei die oortuiging van die Heilige Gees hom tot sinsverandering en 'n wilsbesluit om hom tot God te bekeer. Wanneer die mens in opregtheid tot God kom, word sy sondes vergewe en wedergeboorte, gewerk deur die Heilige Gees, vind op daardie spesifieke oomblik plaas. Die Heilige Gees kom woon in die mens se gees en gee aan hom die versekering dat hy kind van God is.

Hierdie verandering werk nie 'n sondelose toestand in die hand nie. Op een of ander stadium word die gelowige bewus dat sy lewe nie God behaag nie. Sy onvrugbare geestelike toestand lei hom tot 'n desperate uitroep: "Ek ellendige mens..." Soos in die geval van sy bekering, word 'n wilsbesluit geneem en hy wend hom tot God vir 'n dieper reiniging en vervulling met die Heilige Gees. Op hierdie stadium word hy verlos van die sonde wat in hom woon, maar sy sielelewe bly deur die sondesmet aangetas. Vanaf hierdie "tweede bekering" lê 'n lewe voor van voortdurende aan die kaak stel van sy sondige geneigdheid en vleeslikheid. Deur oomblik na oomblik in die Gees te wandel, word hy deur die Skrif verseker dat hy nie aan die begeerlikhede van die vlees sal voldoen nie. Hierdie proses van heiligmaking duur vir die res van sy lewe en slegs wanneer die verheerliking plaasvind, kan hy aanspraak maak op totale volmaaktheid na gees siel en liggaam.

10.2.1 Diversiteit van sienswyses

In die bestudering van die verskillende standpunte, wil dit voorkom asof daar in die betrokke tydperk 'n wye spektrum van sienswyses voorgekom het. Ten minste drie sieninge het voorgekom, hoewel daar 'n mate van oorvleueling was:

- Wedergeboorte en bekering vind op twee afsonderlike tye plaas. Wedergeboorte kan selfs voor die geboorte plaasvind en is 'n onbewustelike werking in die mens se lewe. By wedergeboorte word hy 'n nuwe skepsel. Die vrug van hierdie saad kom later in die persoon se lewe tot uiting in die bekering en heiligmaking.
- Deur die wedergeboorte wat die Heilige Gees in die sondaar wek, kom die sondaar tot ontwaking en bekeer hom tot God. Wedergeboorte en bekering vind op een oomblik plaas en is onlosmaakbaar van mekaar. Die mens kan terugverwys na sodanige gebeurtenis in sy lewe. In baie gevalle word die term *wedergeboorte* en *bekering* wisselend gebruik. Die term "redding" is dikwels gebruik om hierdie gebeurtenis te beskryf.
- God roep die verlore sondaar wat dan tot ontwaking kom. Weens die bewuswording van sy sondige toestand, kom hy tot 'n sondeoortuiging en in berou bekeer hy hom tot God. Op dieselfde oomblik skep die Heilige Gees die wedergeboorte en die mens ontvang die sekerheid dat hy 'n kind van God is.

Die eerste model het baie sterk na vore getree by die sogenaamde "verbondsteoloë" en ook waar predikante wedergeboorte en bekering teoreties verklaar het, veral aan die hand van byvoorbeeld die Heidelbergse Kategismus. Hier word baie sterk klem op die uitverkiesing geplaas. Hierdie predikante het met die hernude bewuswording van Calvinisme (neo-Calvinisme) in reaksie teen Metodisme sterk op die voorgrond getree. Dit was veral onder die invloed van Abraham Kuyper wat hierdie teorie baie sterk gepropageer is. Dreyer brei uit oor die Neo-Calvinistiese leer van die wedergeboorte en verwys na Kuyper wat leer dat die saad van die wedergeboorte selfs voor die geboorte in die mens geplant kan word, en dat die prediking alleen tot wedergeborenes gerig word. "Die sondaar wat dood is deur die

sonde kan nie glo en hom bekeer nie. Hierdie lewe ontstaan by die wedergeboorte....Hierdie lewenskiem kom later tot ontwikkeling, sodat die wedergebore mens met die hulp van God hom kan bekeer en glo” (Uit *Het werk van de Heilige Geest II*, aangehaal in Dreyer in *Hervormde Teologiese Studies* November 1943:25).

Behalwe die talle voorbeelde wat in hierdie studie genoem is van predikante wat hierdie standpunt huldig, kan die naam van ds.F.M.Smit van Dealesville hierby gevoeg word. In ‘n uitgebreide reeks artikels oor wedergeboorte, wat oor ‘n lang tydperk in *Die Kerkbode* geplaas is, het hy baie sterk standpunt ingeneem dat wedergeboorte onbewustelik plaasvind. “Die natuurlik-dooie, of onwedergebore siel het die almagtige God op ‘n seker, vir die mens onbekende, oomblik lewendig gemaak, of gewederbaar, toe Hy die onverganklike en onvernietigbare saad van die ewige lewe in daardie siel ingeplant het” (*Die Kerkbode* 20 Desember 1939:1136). Met hierdie verbinding aan Christus word hy lewendig gemaak, word hy ‘n nuwe skepsel en ontvang die ewige lewe (*Die Kerkbode* 23 Oktober 1940:744). Voor hierdie gebeure is die sondaar so dood dat selfs nie die prediking op hom enige uitwerking kan hê nie (*Die Kerkbode* 20 September 1939:548).

Verskeie predikante in hierdie kader het baie sterk standpunt ingeneem teen diegene wat nie met hierdie sienswyse saamgestem het nie. So skryf ds.C.R.Kotzé onder die opskrif “*Kerk of Sekte*” oor hierdie onkundige predikers vir wie “‘n sieklik-mystieke vroomheid so wonderlik aantreklik is” (*Die Kerkbode* 13 Desember 1933:1110) terwyl die gehoor “met klimmende belangstelling en aandoening...verneem: dat elke mens homself moet bekeer voor en aler hy die nuwe lewe of wedergeboorte in die binneste kan en sal deelagtig word; dat elke ware gelowige haarfyn die datum van sy eie bekering moet weet; dat ware gelowiges ook nog kan verlore gaan” (:1111). Dit is opvallend dat baie van hierdie tipe aanvalle met veralgemenings gepaard gaan, soos die laaste opmerking van die verliesbaarheid van saligheid.

Die tweede model, waar wedergeboorte voor bekering plaasvind, dog gelyktydig met mekaar, het voorgekom by predikante wat teoreties wou vashou aan die Formuliere, maar in die praktyk dit anders ondervind het. Hier kry ons persone soos ds.G.D.du Toit. In die eerste aflewering van bogenoemde reeks, het ds.Smit vir ds.du Toit aangeval oor ten minste drie foute wat hy gemaak het in een van sy geskrifte. Hy het dit gehad teen ds.Du Toit se interpretasie dat by ‘n babatjie, wedergeboorte voor geloof kom, terwyl by sommige volwassenes kom geloof voor wedergeboorte. Smit spreek hom soos volg daaroor uit: “As God die mens geheel passief vind, soos Ds.Du Toit tereg opmerk, wanneer Hy hom wil wederbaar, hoe kan daardie mens dan reeds in besit wees van ‘n aktiewe werking, geloof wat opvoer na wedergeboorte?” (*Die Kerkbode* 30 Augustus 1939:392).

Ook ander geestelike leiers het afgewyk van die tradisionele interpretasie van die heilsweg. Eerw. W.Holzappel, wat dikwels artikels vir *Die Kerkbode* geskryf het, maak die volgende stelling: “De ongelovigen moeten zich eerst tot God bekeren. De eerste stap tot ‘t nieuwe leven is de omkeer van de zondaar tot God. Daarop volgt de wandel in de heiligmaking” (*De Kerkbode* 9 November 1927:669). In ‘n preek oor die wedergeboorte sê hy onder andere: “Elkeen dus wat die Here Jesus aanneem as die redmiddel teen die vergif (sic) van die sonde en as die Redder van die sonde en skuld, die is

wedergebore” (*De Kerkbode* 16 Julie 1930:106). Die gebruik van die term “redding”, asook die gedagte dat die saligheid universeel is, kom in die volgende uitspraak van hom duidelik na vore: “Niemand hoef in sy verlore toestand te bly nie. Niemand is hopeloos of reddeloos verlore nie. God het voorsiening gemaak tot redding. Almal kan gered word. Dit sluit in die vergiffenis van sondes, die toedekking van die oortredinge, die reiniging en heiligmaking...” (*Die Kerkbode* 1 Februarie 1933:199). In hierdie uitsprake is geen sprake dat die saligheid slegs vir uitverkorenes bedoel is nie.

Met groot versigtigheid sou ‘n mens dr. Andrew Murray ook hieronder wou klassifiseer. Om uit die letterlik honderde geskrifte wat uit sy pen gevloei het en preke wat gelewer is, hom op een sinsnede te beoordeel, sou onregverdig wees. In hierdie studie is reeds breedvoerig ingegaan op sy leerbeskouing, maar as bewys dat hy geglo het dat die sondaar eers by bekering ‘n kind van God word, word gelet op die volgende uitspraak: “O! de blijdschap als een ziel dit recht verstaat, en daarbij volhardt: Ik heb my tot God bekeerd, en God heeft mij aangenomen, en nu ben ik Zijn verlost, gelukkig kind” (*De Kerkbode* 6 Januarie 1916:20). Hy het ook ‘n sterk appèl op leser en hoorder gemaak om hulle tot God te bekeer. (Hierdie teorie neem egter nie die gedagte weg dat die wedergeboorte voor die bekering plaasgevind het nie.)

Die laaste teorie het weer ‘n Metodistiese kleur aangeneem. Hier is ook ‘n oproep tot die sondaar gemaak om hom onmiddellik tot God te bekeer, waar die bekering die wedergeboorte voorafgaan. Voorbeelde hiervan kry ons in artikels van veral predikante wat laat in die vorige eeu of vroeg in hierdie eeu geleef het. ‘n Sterk appèl is op die mens gemaak om hom tot God te bekeer. Sedert die beginjare het artikels (soms in die vorm van boodskappe) sporadies in *Die Kerkbode* verskyn waarin ernstig aangedring is op die sondaar om hulle tot God te bekeer. Een van die eerste uitgawes van *De Gereformeerde Kerkbode* bevat byvoorbeeld ‘n baie ernstige oproep tot bekering: “Zeg alles vaarwel. Verlaat ijlings de nare nachtspelonken der zonden. Sta op uit der slaap van den geestelijken dood....Dus, door een oprecht geloof en door eene ware bekeering, wordt een slaaf des Duivels, een kind van God...” (*De Gereformeerde Kerkbode* 10 Maart 1849:66,7). Hierdie oproep bots lynreg met Smit se siening dat die sondaar so dood is om nie eers op die gepredikte woord te reageer nie. Prof. N.J. Hofmeyr beklemtoon in ‘n preek te Stellenbosch oor “*De Redding van de Stokbewaarder*” dat die prediking juis die sondaar trek. As voorbeeld noem hy die 3 000 wat op Pinksterdag tot bekering gekom het. Ná die eerste duidelike evangelieverkondiging gee hulle hul aan die Heiland oor “en werden terstond door Hem verlost: hunne zonden werden hun vergeven, en zij ontvingen de gave van de Heilige Geest” (*De Kerkbode* 27 November 1919:1269). Ook in hierdie preek, soos in ander geskrifte, lê hy nadruk daarop dat die sondaar eers tot verligting of ontwaking kom: “Er ontwaakte in u een verlangen, om als anderen vergiffenis van zonden te ontvangen, en door God tot kind te worden aangenomen” (:1269). ‘n Soortgelyke benadering word gevolg in ‘n boodskap deur “N” in *De Gereformeerde Kerkbode* 26 Februarie 1859, pp.65-70).

Let ook op na die orde wat ds.H.F.Schoon gebruik in ‘n artikel onder die opskrif “*De Gelijkenis des Heeren (de Kamel en het Oog der Naald)*”: “De zondaar, die in de liefde Gods tot bekeering geleid, door

de genade van den Heere Jezus in Diens bloed van de zonde gereinigd en door het Woord Gods in de kracht des Heilige Geestes wedergeboren wordt, verkeert hier op aarde nog steeds in gevaar om terug te vallen in de zonden..." (*De Kerkbode* 9 Maart 1916:227). Hierdie woorde impliseer dat die sondaar tot bekering kom, gereinig word deur die bloed waarna die wedergeboorte sy deel word.

Eerw. W.J.Wentzel van Brackenfel skryf dat, nadat ds.C.R.Kotzé van Winburg "die een en ander aangeroeer het omtrent die wedergeboorte", bydraes in die korrespondensiekolomme bewys het dat daar groot onkunde geheers het "oor die weg waarlangs die sondaar gelei word om in besit van die saligheid te kom" (*Die Kerkbode* 29 Augustus 1934:392). In sy verduideliking wyk hy geheel en al af van die gereformeerde leer en gee die orde soos volg aan: Roeping, oortuiging, berou, belydenis, oorgawe, aanname van kindskap, geloof. In die derde aflewering brei hy uit oor die wedergeborene wat nie meer verlore kan gaan nie.

Laasgenoemde gevalle het veral by die evangeliese predikante voorgekom waar 'n appèl op alle sondaars gemaak is om hulle te bekeer. Sou die mens reageer en tot bekering kom, is daar nooit in die praktyk 'n onderskeid gemaak tussen bekering en wedergeborte nie en eweneens is die twee aspekte altyd in noue verband met mekaar geplaas. Hierdie ondervinding in die mens se lewe is beskou as 'n genadewerking van God waarby die mens ook betrokke is. Die belangrikste het egter vasgestaan, naamlik dat in al bogenoemde gevalle erken is dat die inisiatief altyd van God uitgaan. Die vraag ontstaan egter of baie van die predikante nie waarskynlik die "verligting", "ontwaking" en "wedgeboorte" met mekaar verwar het nie. Eers wanneer die mens "verlig" geword het, of "wedgebore" is, kan hy hom tot God bekeer.

Veronderstel wedergeboorte en bekering vind op twee verskillende tydstippe plaas, dan sal dit beteken dat die sondaar, wat wedergebore geword het, 'n nuwe skepsel in Christus word. Wanneer die appèl op 'n later stadium tot hom gerig word om hom tot God te bekeer, kom hy as reeds verlose, as wedergeborene, na God toe en nie as sondaar nie. Moontlik het dit aanleiding gegee tot die onduidelikheid en vrae wat by talle mense voorgekom het.

Nou verweef aan die appèl op hoorders (en lesers) tot 'n daadwerklike bekering, was die aandrang op heiligmaking as definitiewe keerpunt in die geestelike lewe. Een voorbeeld is dié van ds.E.C.Anderssen wat vra of daar vir die gelowige naas bekering 'n Pinksterondervinding is. "Hierop antwoord ik beslist: Ja" (*De Kerkbode* 18 Maart 1925:351). Hy noem hierdie ondervinding 'n nuwe bekering "in sommige gevallen krachtiger dan de eerste, en konden zij getuigen dat hun leven van dat oogenblik af aan een geheel nieuwe was geworden" (:352).

Om hierdie definitiewe bekerings- en heiligmakingsmomente te illustreer, het predikante dikwels gebruik gemaak van die tipologie van die volk Israel se trek uit Egipte, deur die woestyn in die land Kanään. Prof.Hofmeyr, ds.G.D.du Toit, ds.C.F.Scheepers en andere het hierdie tipologie gebruik. Een van die eerste aanduidings hiervan is vervat in *De Gereformeerde Kerkbode* van 21 Oktober 1892 (pp.339-342). Die skrywer "K" verduidelik dat die mens deur dieselfde keerpunte gaan: "Er is eerst het leven in de zonde - in Egypte - met al de ellende der zonde. Dan de bekeering daarop volgende....Wij ontvangen rechtvaardigmaking, verlossing van de schuld en de smet der zonde door het bloed van Christus (De

Roode Zee) (:340). Daarna volg 'n lewe in die woestyn "onder de wet, in slavernij; in vrees..." "Goddank, er is echter een beter leven voor ons dan het leven in Romeine vii, namelijk het Christelijk leven voorgesteld in Romeine viii" (:340). By hierdie tweede ondervinding ontvang die siel die doop van die Gees. "Daar is zij der zonde gestorven; de macht der zonde is gebroken....Daar is zij Gods levend. Daar is zij vrij, hebbende kindschap ontvangen en erfrecht met Christus....Vroeger verlossing van die schuld, nu verlossing van de macht der zonde" (:841).

Wat die Metodistiesgekleurde heiligmakingsleer betref, wil dit voorkom asof die praktiese belewenis in mense se lewe die swaarste geweeg het. 'n Ongelukkige sielstoestand wat hoogty gevier het, het die mens laat soek na 'n beter lewe - 'n lewe van oorwinning. Eers nadat'n definitiewe magsdaad van God in die mens se lewe bewerk is, was die uitvloeisel van 'n Geesvervulde lewe duidelik sigbaar.

Dit wil dus voorkom asof die leer van die Kerk in ag geneem is as dit kom by die doel van heiligmaking, maar wat die middel tot die doel betref, is nie altyd gehandel volgens die leerstellige interpretasie soos deur die deursnee predikante geleer is nie.

In kritiek teen bogenoemde aannames kan gesê word dat predikante hermeneuties verkeerd aangehaal is. Met groot versigtigheid is met die inhoud van artikels omgegaan uit vrees dat in so 'n strik getrap kan word. Om hierdie rede word so veel as moontlik van direkte aanhalings gebruik gemaak omdat persoonlike interpretasies tot foutiewe aannames kan lei. Bogenoemde modelle is egter nie die laaste woord wat gespreek is nie. Vele meer onderverdelings kan sekerlik gemaak word, maar die omvang is te groot en sal eerder tuishoort op die terrein van die Dogmatiek.

10.2.2 Onsekerheid onder lidmate

Wat opvallend is, is dat in die verskillende uitgawes van *De Kerkbode* wat sedert die vyftigerjare van die vorige eeu, tot vroeg in hierdie eeu verskyn het, ontsettend baie artikels voorkom waarin by die leser aangedring word om sekerheid van saligheid te verkry. Die hoofdoel van die kerk was die redding van siele (vgl. *De Kerkbode* 1 Junie 1872:163). Ook artikels oor die vervulling met die Heilige Gees was nie skaars nie. In die bestudering van die verskillende vroeë uitgawes, is weinig, indien enige, dispute oor veral bekering, wedergeboorte en heiligmaking en ander heilswaarhede teëgekem.

Veral later in hierdie eeu het lidmate heelwat vrae gevra oor wedergeboorte en bekering, wat getuig het van die onkunde wat bestaan het. In gevalle waar ontevredenheid uitgespreek is oor die skaarsheid van hierdie onderwerpe van die kansels af, het die persone wat antwoorde verstrek het, verdedigend opgetree en genoem dat dit wel verkondig word, veral tydens Pinkster wat gewoonlik as oestyd beskou word wanneer siele ingebring word.

In 'n verslag deur die voorsitter van die Kommissie vir Spesiale Evangelieprediking, ds.J.P.Burger, word onder andere melding gemaak van die probleme wat ondervind word deur die twee spesiale evangeliepredikers in die Kaap, di.Van der Merwe en Du Toit. Die een is die onkunde aangaande die heilsweg. "Siele verlang daarna maar verstaan nie" (*Die Kerkbode* 8 Maart 1939:430). 'n Konferensie in Worcester met "Die Heilsweg" as tema word vir al die gemeentes in die vooruitsig gestel. Verder

word beswaar gemaak teen die gevaar van die Los predikante “wat met verkeerde leer die gemeentes opswEEP” (:430). Hier word veral die leer van Perfeksionisme genoem. Oor die seën wat ondervind word, skryf die voorsitter: “Daar is altyd etlike gevalle van merkwaardige bekeringe. Siele word weder gebore.” Uit bostaande opmerkings val die aandag op die verwysing na die onkunde van lidmate oor die heilsweg, asook die “verkeerde leer” van die Los predikante. Terwyl daar grootliks ooreenstemming was tussen die leer van ds.G.D. du Toit en byvoorbeeld ds.Scheepers oor die leer van heiligmaking, is dit vreemd dat hier van “die vreemde leer” gepraat word. Soos in ds.du Toit se geval, het ook nie een van die twee Los predikante Perfeksionisme voorgestaan nie. Die enigste “verkeerde leer” kon geleë wees by die orde waarin bekering en van wedergeboorte voorgehou is.

Laastens is die wisselende gebruik van die terme “merkwaardige bekeringe...siele word weder gebore” opvallend. Dit sou nie regverdig wees om deur hierdie opmerking ‘n veralgemening te maak nie, maar die inkonsekwente gebruik van hierdie terme in die praktyk is tog opvallend.

Beskuldigings dat die Ned.Geref.Kerk ten nadele deur die Metodisme beïnvloed is, het verwarrend ingewerk. Na aanleiding van beskuldigings van ‘n Metodistiese bekeringswyer in die Ned.Geref.Kerk, gebruik ds.C.H.Murray van Viljoenskroon aanhalings uit Charles Finney se boek “*Lectures on Revival*” om dit te regverdig. Hy spreek sy waardering uit teenoor manne wat met streng Calvinistiese beginsels en “vol van bekeringswyer” hul werk doen en sy gebed is dat die Here meer manne sal gee met die besondere gawe om die gedoopte onwedergeborenes die Evangelie van Wedergeboorte en bekering te predik en die waarheid van heiligmaking met duidelikheid en oortuiging aan swakkes, die halfhartiges en die wêreldsgesindes te verkondig” (*Die Kerkbode* 10 Junie 1936:1163). Let op hoe hy met die terme “bekerig” en “wedergeboorte” omgaan.

Hierdie tipe beskuldigings teen die Kerk het ook lidmate verwar. Onder die skuilnaam “Lidmaat” vra die persoon ‘n veelheid van vrae, byvoorbeeld of dit wel so is dat die Kerk daarmee (met Metodisme) deurtrek is; wat daaronder verstaan word; hoe dit met Calvinisme verskil; in watter vorm dit in die Kerk voorkom; of spesiale evangelieprediking deel daarvan is, of dit goed- of af te keur is, ens. Mense het ‘n behoefte gehad aan praktiese godsdienstelewenisse, maar die Kerk se strenge optrede teen die vreemdsortige het verder bygedra tot die onsekerheid in lidmate se gemoed.

10.3 Geestelike klimaat bewerk kerkskeuring

Hoewel die sogenaamde Metodistiese beïnvloeding die Ned.Geref.Kerk meer bewus gemaak het van sy groot taak en roeping om mense, wat in ‘n sondige staat van verlorenheid verkeer, tot redding te roep, het dit nie die teoorgestelde uitwerking gehad. Dit het veroorsaak dat lidmate ander weivelde gaan opsoek het. Daarmee saam het die Kerk ook baie ferm opgetree teen enige vorm van Metodisme.

Die Ned.Geref.Kerk-lidmate wat voorstanders was van ‘n daadwerklike bekerig en ook ‘n krisisondervinding van heiligmaking, kon nie dit waarna hulle gesmag het, by hul plaaslike gemeentes kry nie. Sodoende het hulle ‘n aptyt begin ontwikkel vir ‘n tipe prediking wat aan hierdie behoeftes kon voldoen. In die kerklike omgangstaal is verwys na gevoelsprediking. Veral in die dertiger- en

veertigerjare van hierdie eeu het die praktyk bewys dat daar 'n sterk vraag na hierdie tipe prediking was. Groot getalle mense het die dienste van spesiale evangeliepredikers en buitelandse evangeliste bygewoon.

Die Metodistiese gevaar is in hierdie tipe prediking gesien en daarom het 'n klemverskuiwing in die Ned.Geref.Kerk plaasgevind. Vanaf die konvensionele uitreik-aksies, waarin een sterk evangeliesgesinde prediker die middelpunt van belangstelling geword het, het die klem verskuif na die amp van die gelowige waar elke lidmaat 'n evangelis in eie reg is en waar hierdie vorm van evangelisasie vanuit die plaaslike kansel moes geskied. Evangelisasie het meer die oog gehad op die terugbring van afgedwaalde lidmate na die kerk as om die boodskap van verlossing op groot skaal aan sondaars te bring. Bekeringsboodskappe was ongevraagd omdat dit nie vir die verbondskinders bedoel was nie, maar eerder vir die heidene of diegene wat van die kerk vervreemd geraak het.

Hierdie afskaling van spesiale evangeliedienste het 'n leemte geskep. Terselfdertyd begin enkele predikante in hulle eie en ander gemeentes konferensies hou. In samewerking met buitekerklike bewegings soos die A.E.B., word hierdie leemte in 'n groot mate gevul. Hulle werksmetode en in besonder hulle leer word as ongereformeerd beskou en daarom beland hulle in 'n doodloopstraat in die Ned.Geref.Kerk.

Ook in dieselfde tyd kom dr.De Vos op die toneel. Hy probeer man-alleen die Ned.Geref.Kerk van binne hervorm en dra met ongekende ywer die evangelieboodskap van verlossing aan sondaars uit. Aanvanklik behaal hy groot sukses, maar sy oorywerigheid en ontaktvolle optrede bring hom ook by 'n doodloopstraat. Onhoudbare omstandighede noop hom om deel te hê aan die stigting van 'n ander kerk, naamlik Die Nuwe Protestantse Kerk.

Deur die sameloop van omstandighede voeg die volgelingen van die buitekerklike groepe hulle by dr.De Vos. Laasgenoemde, as uitgesproke Calvinis, en beginselvaste voorstander van die gereformeerde leer, saam met sogenaamde Metodisties-georiënteerdes in een kerk, was soos water en vuur wat nie kon meng nie. Binne vyf jaar besluit hy om weer 'n nuwe kerk te stig waarin sy ideaal, om die Ned.Geref.Kerk te hervorm, verwesenlik kon word en noem die kerk *Die Hervormde Ned.Geref.Kerk*. Ook die Kerkblad weerspieël hierdie ideaal - *Die Hervormde Kerkbode*. Omdat sy aanvanklike wegbreek uit die Ned.Geref.Kerk nie oor leerstellige sake gehandel het nie, kon hy in die nuutgestigte H.N.G.Kerk sy gereformeerde leer handhaaf.

Omdat Die Nuwe Protestantse Kerk met sy stigting nie die leer van die Ned.Geref.Kerk, en daarmee saam dié van dr.De Vos oorgeërf het nie, bevestig die eiesoortigheid van sy leer, asook die feit dat dr.De Vos slegs as katalisator gedien het by die stigting van die nuwe kerk. Hierdie kerk sou 'n onderdak vorm vir die duisende lidmate wat 'n groter aangetrokkenheid getoon het vir die meer evangeliese, piëtistiese en sogenaamde Metodistiese leer, teenoor die streng Calvinistiese leer van die Ned.Geref.Kerk. In die nuwe kerk kon hulle 'n groter mate van verligting ervaar ná die tyd van stryd wat veroorsaak is deur die spanning tussen leer en lewe.

Die stigting van Die Nuwe Protestantse Kerk is nie net veroorsaak deur 'n onderlinge kollegiale stryd in een gemeente nie, maar 'n uitbarsting van 'n sluimerende en onderdrukte begeerte om 'n sekere mate van spiritualiteit binne 'n gereformeerde konteks spontaan te beleef.

Baie evangeliesgesinde predikante het ná die stigting van die nuwe kerk ongehinderd met hul bediening in die Ned.Geref.Kerk voortgegaan. Vrae mag ontstaan waarom manne soos prof. J.C.G.Kotzé en ds.G.D.du Toit nie ook van kerk verander het nie. Baie diepliggende faktore kan hieraan toegeskryf word, maar die eenvoudigste antwoord is moontlik geleë in die gedagte dat God nie 'n eksklusiewe kerkgenootskap wil gebruik om die boodskap van verlossing aan 'n verlore gaande wêreld te bring nie. Evangeliesgesindheid en gereformeerdheid is nie noodwendig teenpole nie, maar 'n mate van integrasie is wel moontlik. Nicol (*Gereformeerde en Evangeliese Identiteit*) beweer dat een van die geheime van die Ned.Geref.Kerk gelê het in die kombinasie van die gereformeerde en die evangeliese.

10.4 Leerstellige ontwikkeling

Oppervlakkig gesien, is Van Niekerk (1983:351) se aanname korrek dat die wortels van die heilsorde van Die Nuwe Protestantse Kerk terug te vind is in die A.E.B., ds.Scheepers en veral by ds.W.C.Malan. Hulle was egter nie die bron waaruit die heilsorde sy beslag gekry het nie. Tereg is dit gebore uit 'n "Metodistiese" denkpatroon, maar "Metodisties" in die sin waarin hierdie term sedert dr.Andrew Murray se tyd in die Ned.Geref.Kerk gebruik is. Dit was niks anders as 'n bloot evangeliese leer binne 'n gereformeerde milieu nie. Die leer van Scheepers en Malan, ten opsigte van bekering en wedergeboorte, kan grotendeels terugherlei word na onder andere prof.Hofmeyr wat bekering en wedergeboorte as onlosmaakbaar van mekaar gesien het. In sy geskrif: "*Uit die duisternis tot het licht*" is reeds aangetoon hoe hy die wedergeboorte sien as stempel van die waaragtige bekering (1906:85). Dit was lynreg in stryd met ander teoloë wat die bekering as vrug van die wedergeboorte (as saad) gesien het.

Die rede waarom wedergeboorte voor bekering geplaas word, is omdat die mens in sy geestelik doodse toestand nie homself tot God kan bekeer nie. Om dié rede moet die Heilige Gees eers die nuwe lewe skep, en wanneer die mens tot ontwaking kom en sy toestand beseft, bekeer hy hom tot God. In hierdie sin het prof.Hofmeyr weer gesê dat die sondaar tot ontwaking kom. Dit noop hom om hom tot God te bekeer, waarop die wedergeboorte volg - in een oomblik, want bekering en wedergeboorte is onlosmaakbaar van mekaar.

Hoewel ander tydgenote van prof.Hofmeyr, asook latere evangeliese predikers in die Ned.Geref.Kerk, teoreties wedergeboorte voor bekering geplaas het, het hulle 'n baie sterk appél op die mens geplaas om tot bekering te kom. As voorbeeld word weer verwys na die artikel van prof.Hofmeyr oor "*Die werk van God en die werk van die mens in die bekering van sondaars*" Daarin word 'n geweldige hoë premie geplaas op die prediker wat verantwoordelik gehou word vir die bekering van die "ontwaakte siel". Hulle bediening moet niks minder op die oog hê as die bekering van die sondaar nie (Hofmeyr 1946:65). Dit impliseer dat die prediker 'n 'sterk appél op die luisteraars moet uitoefen. Sou hy dit nie na wense doen nie, kan hy nie enige bekering verwag nie. Die werking van die Heilige Gees word uiteraard nie

buite rekening gelaat nie. Hoe het manne soos die Murrays en Van der Merwes en talle ander bekeringspredikers nie ook met groot erns in hulle prediking die mense beweeg tot bekering nie.

Dit was met hierdie selfde ywer waarmee Scheepers en Malan die boodskap van verlossing gebring het. Teoreties is bekering voor wedergeboorte geplaas, maar in die praktyk was daar net een doelwit: Die redding van siele! Omdat hulle in 'n tydvak geopereer het waarin neo-Calvinisme met sy anti-Methodistiese ywer 'n hoogbloei beleef het, was hulle leer onaanvaarbaar.

In 'n baie breedvoerige bespreking oor die onderwerp van heiligmaking, meen Van Niekerk (1983:352-368) dat die Methodistiese invloed van die A.E.B. met betrekking tot perfeksionisme 'n gewisse uitwerking gehad het op die leer van *Die Nuwe Protestantse Kerk*, veral omdat die "tweede genadewerk" in lyn gebring is met die leer oor die "Second Blessing". Daar bestaan heelwat vertwyfeling oor hierdie aanname.

Die gedagte dat die kind van God verlos word van die inwondende sonde, het dikwels in die verlede verwarring by individue geskep en voorstanders van hierdie leer blootgestel aan kritiek asof hulle die leer van perfeksionisme verkondig. Tog het dit in hierdie studie na vore gekom dat nóg ds.Scheepers nóg ds.Malan die leer van Perfeksionisme aangehang het. Op die spoor van proff.N.Hofmeyr en J. Murray, asook dr.Andrew Murray, ds.G.D.du Toit en andere, het hulle die absolute noodsaaklikheid van 'n "tweede bekering" beklemtoon. Geringe verskille oor wat presies by hierdie daad in die hart van die mens plaasvind, het voorgekom. Prof.Hofmeyr het byvoorbeeld 'n eiesoortige teorie geformuleer wat hy koppel aan knegskap en kindskap. Die geheim van dr.Andrew Murray se geestelike lewe was weer gesetel in 'n lewe "in Christus".

Wanneer V. Raymond Edman die geestelike ondervindings van negentien bekende persone uitlig, sê hy tereg: "Geen Goddelike waarheid kan duideliker gestel word as dat die keerpunt van die geestelike lewe, soos die van die bekering, geen vaste patroon volg nie. Net soos 'die wind waai waar hy wil', so beweeg die Gees soos Hy wil. Andrew Murray verpersoonlik op meesterlike wyse die werklikheid van die Geesvervulde lewe wat sy werklikheid uit die Persoon van die Heilige Gees put, heeltemal weg van enige dinamiese emosionele ondervinding" (1973:100,1).

Dieselfde beginsel wat Edman onderstreep, kan ook deurgevoer word na dié van Scheepers, Malan en andere. Ds.Scheepers het byvoorbeeld geleer dat die "self" by hierdie krisismoment doodgemaak word en dat dit sinoniem is aan die inwonende sonde, die vlees, ens. Dit het verskil van enige ander teoloog se beskouing en is ook nie so in die leer van die Nuwe Protestantse Kerk vervat nie. Dit is waarskynlik om hierdie rede dat Van Niekerk (1983:365) die bewering maak dat die siening van ds.J.C.G.Kotzé oor heiligmaking ingrypend verskil van die siening van die A.E.B., di.Scheepers en Malan "naamlik dat die erfsonde met die 'tweede genadewerk' totaal vernietig word en dat die versoeking om te sondig daarna slegs van buite die mens kom."

In hierdie opinie van Van Niekerk kom 'n groot mate van veralgemening voor. Net soos ds.Kotzé geleer het dat die moontlikheid van sonde, selfs in die allerheiligste kind van God, tot die dag van sy dood

voorkom, so het Scheepers en Malan ook geglo. Kotzé, Malan, Scheepers en andere het net soos Hofmeyr, Murray, G.D. du Toit en vele meer geglo aan so 'n "tweede genadewerk", hoewel die term nie altyd so gebruik is nie en selfs verfoei is. Hulle was eenstemmig dat die kind van God op een of ander stadium in sy lewe sy eie kragteloosheid en sondigheid ontdek, want dit lei tot 'n slawerny onder die mag van die sonde. Met die oplossing te vinde in Jesus Christus, vind die verlossing en reiniging plaas en daarmee saam die vervulling met die Heilige Gees. Naas hierdie krisisondervinding volg 'n proses waarin 'n dieper reiniging plaasvind tot die dag van die dood of die wederkoms van Christus. Die gebruik van terme "rein hart" en "verlossing van die inwondende sonde" het nie so algemeen voorgekom by die vroeëre predikante nie.

Edman (1973:101,2) verstrek dr. Andrew Murray se weergawe van hierdie ondervinding soos wat hy dit tydens 'n Engelse Keswick-konferensie meegedeel het. Hy vertel van die "gevoel van ontevredenheid en onbeskryflike rusteloosheid" wat in sy hart gebrand het en hoe hy tydens die eerste tien jaar van sy bediening op 'n laer geestelike trap gestaan het. Hy het een aand in sy studeerkamer in Kaapstad 'n toewyding beleef, hoewel hy dit nie as sy "bevryding" gesien het nie, aangesien hy nog besig was om te worstel. Hy het homself aan God oorgegee met die gedagte om die doping met die Heilige Gees te ontvang, maar kon geen bevrediging verkry nie. "Deur al hierdie struikelinge het God my gelei sonder enige spesifieke ondervinding waarna ek kan verwys...." (:102).

Ten spyte daarvan dat hy self geen dinamiese ondervinding beleef het nie, het hy tog nadruk gelê op die noodsaaklikheid van 'n "Second blessing". Hy het hom dus nie skuldig gemaak aan ervaringsteologie nie, maar sy bediening gegrond op die Woord van God.

Net so het die twee Los predikante, ongeag die geringe interpretasieverskille, met groot ywer verkondig dat so 'n ondervinding wel in die lewe van die gelowige moet plaasvind. Dat die persepsie geskep kon word dat hulle perfeksionisme verkondig het in die oordrag van hierdie waarheid, kan nie betwyfel word nie, maar volgens die geskrewe getuienis van hierdie mense, het hulle hul nie daaraan skuldig gemaak nie. Eweneens moes dr. Andrew Murray ook dieselfde beskuldigings aanhoor.

Van Niekerk (1983:364) skerm vir dr. A. Murray met die volgende stelling: "'n Beroep op Murray en die ander vir 'n begroning van die heiligmakingsleer van Die Nuwe Protestantse Kerk sou egter nie verantwoordbaar wees nie. (Selektiewe beroepe op veral Murray sonder inagneming van sy totale dogmatiese siening het dikwels tot verkeerde gevolgtrekkings gelei.)" Vroeër het Van Niekerk (:356) verwys na twee doktrale verhandelings van dr. B.J.K. Andersen en dr. C.F.C. Coetzee oor Murray se siening oor heiligmaking en die vervulling met die Heilige Gees en voeg daaraan toe dat hulle konklusies soms uiteenlopend was. Dit is begryplik dat wanneer op fyner detail ingegaan word, daar sekerklik nie ooreenstemming sal wees tussen die leer van Murray en byvoorbeeld ds Malan nie. Die praktyk het dit egter bewys, en in hierdie studie het dit ook na vore gekom dat, hoewel mense se interpretasies oor sekere heilswaarhede verskil, die basiese beginsels wat hulle aan die lidmate wou deurgee, dieselfde doel voor oë gehad het.

Geen formulering van 'n kerk se dogma geskied in 'n vakuum nie, maar volg 'n pad van ontwikkeling. In hierdie ontwikkelingsproses word aanpassings gemaak en herformulerings gedoen totdat tevredenheid bereik word en die leerstuk vasgelê word. Met dit in gedagte kan met sekerheid gesê word dat die leer (veral oor heiligmaking), soos verkondig deur Scheepers en Malan, nie toevallig by die "agterdeur" van buitelandse Metodistiese invloede ingesluip het nie, maar 'n baie lang pad van onderlinge beïnvloeding binne-in die Ned.Geref.Kerk geloop het. Dat prof.Hofmeyr en ook dr.Murray se geskifte veral vir ds.Scheepers in 'n bepaalde denkpatroon ingelei het, kan nie ontken word nie en daarom sou dit nie regverdig wees om hulle leerformulerings bloot aan Metodistiese invloede te koppel nie.

10.5 Slotgedagte

Bekering, wedergeboorte en heiligmaking is aspekte van gereformeerde spiritualiteit. In die lig van hierdie studie word opnuut besef hoe belangrik hierdie aspekte is, veral in die praktiese beleving van die mens se godsdiens. Omdat elke mens in 'n sondige staat van totale verlorenheid verkeer, is dit die belangrikste voorskrif wat God aan die mens gee, naamlik dat hy weergebore moet word. Dit verg 'n bekering van die mens se kant af. Ook 'n lewe van heiligmaking is binne die wil van God vir die mens.

Al die ander aspekte van spiritualiteit soos gebed, Bybellees, getuienis, sang, liefdesdiens en vele meer, is neweprodukte en sal nuwe betekenis kry wanneer dit uit die hart kom van die mens wat deur God verander is. Mense wat wedergeboorte, bekering en heiligmaking as 'n persoonlike belewenis ondervind het, is nie daardeur tot onaantasbare heiliges verklaar nie, maar hulle het hulself "as 'n drankoffer uitgegiet" en hul diensbaar gestel tot die geestelike behoud en opbou van 'n verloregeande wêreld.

Bekering, wedergeboorte en heiligmaking is nie sektariese terminologie nie, maar bekend in gereformeerde kringe. Om so ver terug te gaan as die Hervorming, kan na die lewensverandering van mense soos Luther en Calvyn verwys word. Dit het op geen ander wyse ontstaan as 'n hartgrondige bekering en geloofsversekering nie. Om dit bloot as Metodisties af te maak, sou nie regverdig wees teenoor die miljoene lidmate wat smag na geloofsversekering en verdieping in hul geestelike lewe nie. Die kerk het 'n groot verantwoordelikheid teenoor hulle en kan daaraan voldoen sonder om ongevraagde Metodistiese praktyke te beoefen. Deur die nalating daarvan, kan dit veral in ons moderne tyd lei tot 'n ongevraagde drang na charismatiese invloede. Hierteen waarsku Nicol ook (*Gereformeerde en Evangeliese Identiteit*).

Gereformeerde spiritualiteit en die evangeliese stroming in die Ned.Geref.Kerk gaan hand aan hand. Die gereformeerde en evangeliese erfenis kan, soos in die verlede, geïntegreer word en dit is onnodig dat polarisasie en konflik moet plaasvind. Alhoewel die Kerk dikwels beskuldig is van Metodistiese infiltrering, het hulle nie 'n Arminiaanse Metodisme toegelaat nie, maar slegs sogenaamde Metodistiese praktyke beoefen. Hierdie evangeliese predikante het dus 'n middeweg gevolg tussen Calvinisme en Metodisme sonder om na een van die uiterstes oor te leun. Weer word verwys na die gepaste opmerking van Koornhof (September 1936:281) in hierdie verband: "Na my geloof wil ek graag 'n Calvinis wees, maar na my lewenswandel en prediking sou dit my 'n eer wees om 'n Metodis genoem te word."

Uiteraard het elke denominasie sy unieke leer, maar met dit wat van gemeenskaplike belang is, kan die verskillende lede van die Kerk van Christus hande vashou om in 'n tyd soos hierdie alles in hul vermoë te doen om sondaars uit die duisternis tot die lig te lei en om kinders van God op die weg van heiligmaking te begelei. Christus het aan geen kerk die alleenreg gegee om die verlossingsboodskap van Jesus Christus te verkondig nie en daarom moet onaangename herinneringe uit die verlede vergeet word sodat saamgestaan kan word in die uitlewing van die belangrike evangeliese roeping op aarde. Mag dit wees dat elk van die betrokke kerke hul gereformeerde wortels opnuut ontdek en besef dat ook daarin 'n leer vervat is wat 'n verandering aan 'n verlore gaande wêreld kan bring. So kan die wil van God, soos vergestalt in 1 Tim 2:3,4 en 1 Tes.4:3 sy volle loop neem en die strewe na gereformeerde spiritualiteit diegene opnuut bring by die Calvinistiese doelwit, naamlik dat God in alles verheerlik mag word - *Soli Deo Gloria!*

BRONNELYS

I. BRONNE

1.1 Tydskrifte

De Gereformeerde Kerkbode

26 Februarie 1859
 8 Oktober 1859
 17 Desember 1859
 24 Maart 1860
 5 Mei 1860
 28 Julie 1860
 11 Augustus 1860
 3 November 1860
 11 Mei 1867
 1 Junie 1872
 24 Januarie 1874
 17 April 1875
 29 April 1876
 17 Maart 1877
 5 Julie 1879
 16 Augustus 1879

De Kerkbode

Januarie 1884
 18 April 1884
 24 Augustus 1899
 7 September 1899
 12 Oktober 1899
 16 November 1899
 14 November 1901
 27 Julie 1905
 3 Augustus 1905
 10 Augustus 1905
 14 September 1905
 16 November 1905
 31 Mei 1906
 9 September 1909
 6 Julie 1911
 5 September 1912
 8 Januarie 1914

6 Januarie 1916
 9 Maart 1916
 3 Januarie 1918
 18 Julie 1918
 22 Augustus 1918
 20 Maart 1919
 27 November 1919
 29 April 1920
 8 September 1921
 15 September 1921
 1 Desember 1921
 13 April 1922
 26 Julie 1922
 20 September 1922
 11 Oktober 1922
 14 November 1923
 28 November 1923
 2 April 1924
 18 Junie 1924
 18 Maart 1925
 20 Mei 1925
 29 Junie 1927
 13 Julie 1927
 28 September 1927
 9 November 1927
 18 April 1928
 10 Julie 1929
 24 Julie 1929
 7 Augustus 1929
 14 Augustus 1929
 21 Augustus 1929
 20 November 1929
 8 Januarie 1930
 12 Februarie 1930

19 Februarie 1930	22 November 1933
12 Maart 1930	29 November 1933
19 Maart 1930	6 Desember 1933
19 April 1930	13 Desember 1933
7 Mei 1930	27 Desember 1933
21 Mei 1930	
11 Junie 1930	<i>Die Kerkbode</i>
18 Junie 1930	3 Januarie 1934
30 Julie 1930	17 Januarie 1934
6 Augustus 1930	28 Februarie 1934
10 September 1930	7 Maart 1934
22 Oktober 1930	2 Mei 1934
29 Oktober 1930	30 Mei 1934
19 November 1930	13 Junie 1934
3 Desember 1930	29 Augustus 1934
12 Desember 1930	26 September 1934
4 Februarie 1931	3 Oktober 1934
1 April 1931	10 Oktober 1934
29 Julie 1931	17 Oktober 1934
5 Augustus 1931	19 Desember 1934
12 Augustus 1931	6 Maart 1935
19 Augustus 1931	15 Mei 1935
2 Maart 1932	5 Junie 1935
27 April 1932	25 September 1935
11 Mei 1932	9 Oktober 1935
25 Januarie 1933	13 November 1935
1 Februarie 1933	20 November 1935
22 Februarie 1933	27 November 1935
8 Maart 1933	11 Desember 1935
22 Maart 1933	18 Desember 1935
5 April 1933	29 Januarie 1936
19 April 1933	12 Februarie 1936
3 Mei 1933	19 Februarie 1936
24 Mei 1933	4 Maart 1936
14 Junie 1933	11 Maart 1936
12 Julie 1933	6 Mei 1936
26 Julie 1933	20 Mei 1936
16 Augustus 1933	10 Junie 1936
30 Augustus 1933	22 Julie 1936
27 September 1933	29 Julie 1936
25 Oktober 1933	26 Augustus 1936
1 November 1933	9 September 1936

30 September 1936	6 Maart 1940
7 Oktober 1936	7 Augustus 1940
23 Desember 1936	2 Oktober 1940
30 Desember 1936	23 Oktober 1940
4 April 1937	12 Februarie 1941
28 April 1937	24 September 1941
12 Mei 1937	8 Oktober 1941
26 Mei 1937	15 Oktober 1941
9 Junie 1937	29 Oktober 1941
28 Julie 1937	12 November 1941
15 September 1937	19 November 1941
6 Oktober 1937	21 Januarie 1942
13 Oktober 1937	18 Februarie 1942
27 Oktober 1937	25 Februarie 1942
10 November 1937	1 April 1942
1 Desember 1937	8 April 1942
15 Desember 1937	15 April 1942
22 Desember 1937	13 Mei 1942
12 Januarie 1938	3 Junie 1942
19 Januarie 1938	17 Junie 1942
23 Februarie 1938	15 Julie 1942
16 Maart 1938	4 November 1942
13 April 1938	18 November 1942
25 Mei 1938	16 Desember 1942
1 Junie 1938	30 Desember 1942
19 Oktober 1938	6 Januarie 1943
23 November 1938	19 Mei 1943
4 Januarie 1939	26 Mei 1943
18 Januarie 1939	6 Oktober 1943
8 Februarie 1939	16 Februarie 1944
8 Maart 1939	5 April 1944
22 Maart 1939	8 Maart 1944
19 April 1939	22 Maart 1944
26 April 1939	3 Januarie 1945
3 Mei 1939	31 Januarie 1945
5 Julie 1939	6 Junie 1945
30 Augustus 1939	10 Oktober 1945
20 September 1939	24 Oktober 1945
18 Oktober 1939	3 April 1946
1 November 1939	17 April 1946
20 Desember 1939	15 Mei 1946
17 Januarie 1940	19 Junie 1946

10 Julie 1946
25 September 1946
9 Oktober 1946
4 Desember 1946
11 Desember 1946
26 Januarie 1949
12 Oktober 1949
12 April 1950
19 April 1950
26 April 1950
15 November 1950
28 Februarie 1951

25 April 1951
23 Mei 1951
14 November 1951
26 Desember 1951
12 Maart 1952
6 Augustus 1952
8 Januarie 1969
31 Desember 1969
19 Februarie 1975
30 Junie 1976
7 Maart 1997

Die Kerkblad

26 Maart 1997

Die Voorligter

Augustus 1940
September 1940
April 1943
Mei 1944

Die Hervormde Kerkbode

Desember 1956

Hervormde Teologiese Studies in die bevordering van die Bybels-Reformatoriese Teologie in S.A. Afdeling I November 1943.

Die Gereformeerde Vaandel

Desember 1918
April 1934
Julie 1936
September 1937
Februarie 1938
Oktober 1947

Het Gereformeerde Maandblad

Oktober 1894
Januarie 1913.

Het Zoeklicht

15 Oktober 1932

Die Nuwe Protestant

Junie 1946:

Betsan

Aug-Okt. 1937

Jul-Aug 1938

Jan.-Feb. 1938

Mei 1942

November 1942

Mei 1943

Augustus 1944

Oktober 1944

Januarie 1945:

"De Strever - Orgaan der C.S.V. onder de Krijgsgevangenen" 15 Maart 1902

2. BOEKE

ALBERTIJS, J R 1922. *Leven en Preken van Johannes Rudolph Albertijs*. Londen: Longmans, Green & Co.

BADENHORST, A M 1939. *Tant Alie van Transvaal*. Die dagboek van Alie Badenhorst; uit die oorspronklike Nederlandse vorm in Afrikaans oorgesit deur M.E.Rothman. Kaapstad: Nasionale Pers.

BARNARD, A C 1960. *Eeufees van die Pinksterbidure 1861-1961*. N.G.Kerk-Uitgewers.

BEKOMMERD, 1936. *Christus die Deur: Die Twee Rigtings van Calvinisme*. Kaapstad: Die Burger-Boekhandel.

BENADÉ, M J 1987. Die Geskiedenis van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Swaziland. D.D.-proefskrif, Universiteit van Pretoria.

BOSMAN, H S 1912. *Openingsrede door Ds. H.S. Bosman uitgesproken op den 31sten Mei, 1912*. Volkstem-Drukkerij.

-----1923 *Een Terugblik op Kerkelijke en Godsdienstige Toestande in de Transvaal*. Kaapstad: Van der Sandt de Villiers.

BRINK, J N 1904. *Ceylon en de Bannelingen*. Amsterdam, Kaapstad: Hollandsch-Afrikaansche Uitgevers Maatskappij.

BURGER, I S van der M 1987. *Die Geskiedenis van die Apostoliese Geloofsending van Suid-Afrika (1908-1958)*. Braamfontein Evangelie-Uitgewers.

BUYS, P W 1975. Metodistiese invloede in Suid-Afrika, in Van der Vyver, G C P, Coetzee, P J & Buys, P. W (reds) *Revival of Reformasie: 'n Studie oor Metodisme*. Potchefstroom: Pro Rege.

C S V 1924. *Konstitusie van die Christen Studente Vereniging van Suid Afrika (Offisiel)* S1:C.S.V..

- CONRADIE, B 1951. *Andrew Murray na honderd jaar*. Stellenbosch: Die C.S.V.-Boekhandel.
- CONRADIE, W S 1946. Die C S V as geestelike bolwerk op skool, in C.S.V. *Jeug vir Christus 1896-1946*,Stellebosch:C.S.V.
- CRAFFORD, D 1982. *Aan God die Dank* Geskiedenis van die sending van die Ned.Geref.Kerk binne die Republiek van Suid-Afrika en enkele aangrensende Buurstate Deel 1. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- CRONJÉ, J M 1981. *Aan God die Dank* Geskiedenis van die Sending van die Ned.Geref.Kerk Deel 2. Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- DANEEL, R H [sa] *De Hand des Heeren* of Evangelisatiewerk in Zuid-Afrika. Kaapstad: Jacques Dusseau & Co.
- DE KLERK, J J 1975. Die op-die-massa-gerigte opwekkingsprediking van die laaste drie eeue. *Ned.Geref.Teologiese Tydskrif* Deel XVI no. 1, pp.46-55.
(red)1979. *Evangelistiek*. Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- DE VILLIERS, G A W 1907. *Vergaderde Honig*, Aantekeninge op pastor Fransons Bijbel studie kursus. Kaapstad: Jacques Dusseau & Co.
- DE VOS. D J 1967. *Kerkwetenskap*. Bloemfontein: Andrew & Kie.
- DE WAAL, P 1940. *Strewershandboek*. Tweede Uitgawe Stellenbosch: Pro ecclesia-Drukkery.
- DREYER, A 1924. *Eeuwfeest-Album van de Nederduits Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika 1824-1924*. Kaapstad: Publikatie-Kommissie van de Z.A.Bijbel vereniging.
- DU PLESSIS, J 1920. *Het Leven van Andrew Murray*. Kaapstad: De Zuid Afrikaanse Bijbelvereniging.
- DURAND, J 1985. Afrikaner piety and dissent, in Villa Vicencio,C & De Gruchy,J W (reds) *Resistance and hope: Essays in honour of Beyers Naudé*. (pp.39-51). Kaapstad, Johannesburg: John Philip.
- DU TOIT, C W M 1948. *Toekomstige Wêreldgebeure in die Lig van die Skrif*. Frankfort: Vrye Christelike Gereformeerde Kerk.
- 'n *Maranata-beweging in Suid-Afrika*. Frankfort: s n.
- DU TOIT, F G M 1979. *Hermanus Stephanus Bosman 1848-1933*.Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- DU TOIT, G D 1932. *Jesus op die Troon*. Kaapstad: S.A.Bybelvereniging.
- 1939. *Die Leer van die "Second Blessing" getoets aan die Heilige Skrif*. Stellenbosch: Die Administrasie-buro.
- 1944. *Die werk van die Heilige Gees in die gelowige*. Stellenbosch: Die Christen-studentevereniging van Suid-Afrika.
- 1946. *Die gelowige in Christus*. Derde druk. Stellenbosch: Die C.S.V.-Uitgewery.
- 1961. *Gods Weg van Verlossing*. Stellenbosch: Die C.S.V.-Uitgewery.
- DU TOIT, H D A 1952. Kerk en Kansel, in Hanekom ,T N (red), *Ons Nederduitse Gereformeerde Kerk* Gedenkboek by ons Eeufees 1952. Kaapstad: N.G.Kerk-Uitgewers.
- DU TOIT, J D 1905. *De Streversvereniging beoordeeld van Gereformeed standpunt*. Potchefstroom: Hövekr & Wormser.

- 1917. *Ds.S.J.du Toit in Weg en Werk*. 'n Periode van Afrikaanse oplewing. Paarl: Paarl Drukkers Maatschappij Beperkt.
- E C A, 1932. *Die lewe van Danie Odendaal* 'n Suid-Afrikaanse Billy Bray. Bloemfontein: Nasionale Pers.
- EDMAN, V R 1960. *Hulle het die geheim ontdek*. Kempton Park: Hart-Uitgewers.
- ELWELL, W A (red) 1984. *Evangelical Dictionary of Theology*. Michigan: Baker Book House.
- FLETCHER, L B [sa] *South African Jewels*. London: Marshall, Morgan & Scott.
- 1938. *Bekering - en dan?* (Tweede uitgawe). C.S.V.Boekhandel.
- GALL, J 1924. *Oombliklike Redding* deur die Geloofsoorgawe aan Jesus Kristus. Pretoria: J.H.de Bussy en Kaapstad: Holl.-Afr.Uitgevers Mij. v/h J.Dusseau & Co.
- GERDENER, G B A 1919. *Sarel Cilliers* Die vader van Dingaansdag. Stellenbosch, sn.
- GOVAN, H E 1926. *Just Glorious* A brief record of the joyous Christian life and labours of Leonard Messenger. Second Impression, Enlarged. Edinburgh: "Bright Words" Offices.
- GROBBELAAR, P de V 1941. Roeping en Wedergeboorte, in *Hoe word ek salig?* Kaapstad: S.A.Bybelvereniging.
- GROENEWALD, E P 1972. Prof.dr.H D A du Toit: Lewe en werk, in Marais, B J & Boshoff, C W H (reds), *Rondom die Prediking : Erebundel aangebied aan prof.H D A du Toit. 49-61*. Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- GRUBB, N 1971. *Rees Howells* Intercessor. London: Lutterworth Press.
- HANEKOM, T N 1951. *Die Liberale rigting in Suid-Afrika: 'n Kerkhistoriese studie*. Deel 1. Stellenbosch:C.S.V.-Boekhandel.
- red. 1952. *Ons Nederduitse Gereformeerde Kerk* Gedenkboek by ons Eeufees 1952. Kaapstad: N.G.Kerk-Uitgewers.
- Herlewing sy Geskiedenis en Voorbereiding*. Kaapstad:Suid-Afrikaanse Bybelvereniging.
- HOFMEYR, J W (samest.) 1990. The fruits of the Second Reformation in the Netherlands, South Africa and North America, in *Vensters op die moderne Suid-Afrikaanse Kerkgeskiedenis*. Pretoria: Unisa.
- HOFMEYR, N J 1906. *Uit de Duisternis tot het Licht* Een Wegwyser voor Heilbegeerigen. Zesde Uitgaaf. Stellenbsch: Christelike Jongelings-Vereeniging.
- 1896. *Niet Knecht maar Kind* De zegen des Niewen Verbonds. Amsterdam: Jacques Dusseau & Co.
- 1946 *Teenstellinge in die leer en lewe van die Christen*. Stellenbosch: Die C.S.V.-Boekhandel.
- HOFMEYR, S 1890. *Twintig Jaren in Zoutpansberg*. Een verhaal van twintig jarigen arbeid onder de heidenen in de Transvaal. Kaapstad: J.H.Rose & Co., Boekverkoopers.
- JONKER, W D 1989 Die eie-aard van die gereformeerde spiritualiteit. *Ned.Geref.Teologiese Tydskrif* Deel XXIX no. 2, pp.182-193.
- KESTELL, J D 1911. *Het Leven van Professor N J Hofmeyr*. Kaapstad: Hollandsch-Afrikansche Uitgevers-Maatskappij.

- KITSHOFF, M C 1972. *Gottlieb Wilhelm Antony van der Lingen* Kaapse predikant uit die negentiende eeu. Groningen: V.R.B.Offsetdrukkerij.
- Korte Levensschets en nagelaten geschriften van Servaas Hofmeyr, Theol.Dr.** 1891. Kaapstad: J.C.Juta Co.
- KOTZÉ, C R 1952. *Verdwaalde Vroomheid* Die Sektewese van ons tyd. Kaapstad: Die Suid-Afrikaanse Bybelvereniging.
- KOTZÉ, T J 1935. Die Christen-student en sy probleme, in F.C.S.V.. *Koers in die Krisis I*, 338-350. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- KOTZÉ, J C G 1935. *Terug na Pinkster*. sn.
- 1972. *Pinksterrevolusie*. Kempton Park: Hart-Uitgewers.
- KOTZÉ, G J 1981. *J.C.G.Kotzé Prediker Professor Profeet*. Brakpan: Verenigde Gereformeerde Uitgewers.
- KRIEL, L M & GERDENER, G B A 1924. *Kerkgeskiedenis vir ons Volk*. Kaapstad: Die Suid-Afrikaanse Bybelvereniging.
- KRIGE, J J 1935. Metodisme, Federasie van Calvinistiese Studenteverenigings in Suid-Afrika, *Koers in die Krisis* - Deel III. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- LE ROUX, G T 1949. Vrugbare arbeid:konferensies en kampe, in CSV, *Jeug vir Christus C S V 1896-1946*. Stellenbosch:C.S.V.
- LIEBENBERG, F J (samest.) 1942. Dr.Andrew Murray in *Die Geloofslewe* Versamelde werke dr.AndrewMurray, Deel I. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van S.A.
- 1945 *Wekroep tot herlewing*. Stellenbosch: Die Christen- Studentevereniging van S.A.
- 1946. *Die Gloeiende Kool*. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van S.A.
- LOUW, A F 1958. *My eerste neëntig jaar*. Kaapstad, Pretoria: N.G.Kerk-uitgewers.
- M.N. 1907. *Het Leven van Stephanus Hofmeyr*. Zending te Zoutpansberg. Wellington: Christelike Lector-Vereeniging "Zending Instituut".
- MALAN, C J 1984. *Die Nadere Reformasie*. Tweede uitgawe. Potchefstroom:PU vir CHO
- MALAN, W C 1973. *Die Reguit pad enduit veilig*. Brakpan: Verenigde Gereformeerde Uitgewers.
- MARSHALL, 1890. *Marshall's Heiligheid door Geloof* van Andrew Murray naar het Engelsch. 's Gravenhage: C.Blommendaal.
- MCQUILKIN, J R , et al 1996. *Five views on Sanctification*. Michigan:Zondervan Publishing House.
- MOODIE, T D 1975. *The rise of Afrikanerdom* Power, Apartheid, and the Afrikaner Civil Religion. Berkeley, Los Angeles,London: University of California Press.
- MÜLLER, J J 1941. Heiligmaking, in *Hoe word ek salig?* Kaapstad: S.A. Bybelvereniging.
- MURRAY, J 1904 *Cathechisatie-boek over de leer der zaligheid* Volgens Het Kort Begrip vooral voor huiselijk gebruik. Negentiende uitgawe Kaapstad: J.C.Juta & Co.
- MURRAY, A [1868] 1942. *Wees my genadig* in Die Geloofslewe Versamelde werke Deel I Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van S.A.

- 1897. *Het Nieuwe Leven* Woorden Gods voor de Jonge Kinderen in Christus. Amsterdam: Hollandsch-Afrikaansche Uitgevers-Maatskappij.
- 1899. *The Two Covenants and the Second Blessing*. Londen: James Nisbet & Co. Ltd.
- 1942. *Die Toestand van die Kerk* in Versamelde Werke, Deel I. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van S.A.
- 1945. *Die Heidelbergse Kategismus* in Versamelde Werke, Deel X. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van S.A.
- OBERHOLSTER, J A S 1952. *Ons Nederduitse Gereformeerde Kerk*. Gedenkboek by ons derde Eeufees 1952, in Gerdener, G B A (red.). Kaapstad: N.G.Kerk-Uitgewers.
- 1956. *Die Gereformeerde Kerke onder die Kruis* Hul Ontstaan en Ontwikkeling. Kaapstad: HAUM.
- OLIVIER, P L 1952. *Ons Gemeentelike Feesalbum* 'n Oorsig van die Ontstaan en Groei van Gemeentes van die Gefed.Ned.Geref.Kerke met geleentheid van die Van Riebeeck-fees 1952. Kaapstad: N.G.Kerkuitgewers van S.A.
- Openingsrede door ds.H.S.Bosman uitgesproken op den 31 sten Mei,1912*. 1912. Volkstem-Drukkerij.
- ORR, J E 1967. *Evangelical Awakenings in South Africa in the nineteenth century: Their antecedent movements in the motherlands and subsequent impact upon the evangelization of Africa*. Gepubliseerde D D-proefskrif, Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria.
- 1975. *Evangelical Awakenings in Africa*. Minneapolis: Bethany Fellowship.
- PECKHAM, C N 1973. The Africa Evangelistic Band: An historical and doctrinal appraisal. Dip.Theol.-thesis, Baptist Theological College of Southern Africa, Johannesburg.
- PIENAAR, H J [sa]. *By die Lewensbron*. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van Suid-Afrika.
- POTGIETER, F J M 1941. Voorwoord, in *Hoe word ek salig?* Kaapstad: S.A. Bybelvereniging.
- REDELINGHUYS, J J 1983. Geskiedenis van Evangelisasie in Transvaal. NDT-verhandeling. Universiteit van Pretoria.
- RETIEF, M W 1976. *Die Wonder van Herlewing*. Hersiene uitgawe van "Herlewings in ons Geskiedenis". Kempton Park: Hart-Uitgewers.
- ROSSOUW, S H 1941. Bkering, in *Hoe word ek salig?* Kaapstad: S.A.Bybelvereniging.
- ROUX, H N 1949. Die C.S.V. in die Transvaal, in C.S.V., *Die Jeug vir Christus - C.S.V. 1896-1946*. Stellenbosch:C.S.V.
- SMIT, D J 1988. Wat is gereformeerde spiritualiteit? *Ned.Geref.Teologiese Tydskrif* Deel XXIX no. 2, pp.182-193.
- SMIT, D J 1989. Kan Spiritualiteit beskryf word? *Ned.Geref.Teologiese Tydskrif* Deel XXX no. 1, pp.83-93.
- SNYMAN, D R 1944. *Ewigheid-toe*. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van Suid-Afrika.
- 1956. *Dringende boodskappe*. Vierde Druk. Stellenbosch: Die Christen-Studentevereniging van Suid-Afrika.
- 1939. *Die Komende Christus en die Komende Krisis*. Johannesburg: C U M.

- STEWART, J R G 1953. *Helena Garratt*. Pretoria: Die Afrika Evangeliese Bond-Boekhandel.
- STRAUSS, W de W 1951. *Strewersgedenboek:1901-1951*. Die Christelike Strewersunie onder beskerming van die Gefed.Ned.Geref.Kerke. Kaapstad: Citadel-pers.
- TERHOVEN, K 1989. *Breath of Heaven* Meditations on Revival. Kaapstad Struik Christian Books.
- VAN DER MERWE, G 1996. *Jesus is Koning* Die verhaal van die Christen-Studentevereniging van Suid-Afrika - 1896 tot 1996. Stellenbosch: C.S.V.van Suid Afrika.
- VAN DER WALT, S P 1961. *Dwaling en Waarheid* oor sektes en godsdienstige strominge. Potchefstroom:Pro Rege.
- VAN DER WATT, P B 1976. *Karakters uit die kerklike verlede*. Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- 1979. *John Murray 1826-1882* Die eerste Stellenboschse professor. Pretoria: N.G.Kerkboekhandel.
- 1980. *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk 1824-1905* Deel Drie N.G. Kerkboekhandel
- 1987. *Die Nederduitse Gereformeerde Kerk 1905-1975* Deel Vier, Eerste uitgawe. N.G.Kerkboekhandel
- VAN DER WESTHUIZEN, C M 1946. Stranddienste in C.S.V., *Die Jeug vir Christus C.S.V. 1896 - 1946*. Stellenbosch:C.S.V.
- VAN NIEKERK, A S 1983. Die Geskiedenis van Die Nuwe Protestantse Kerk. D D-proefskrif, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
- VAN NIEKERK, D F 1983. Die verskynsel van Los predikante in die NG Kerk met spesifieke verwysing na ds.W.C.Malan. N.D.T.-verhandeling, Universiteit van Pretoria, Pretoria.
- VORSTER, J D 1941. Methodistiese invloede in die volkslewe in F.C.S.V. *Koers in die Krisis III*. 381-386. Stellenbosch: Pro Ecclesia.
- WALKER, W 1968. *A History of the Christian Church*.(Revised Edition).Edinburgh: T&T Clark.
- WURTH, G B [sa] *De Bekering als Evangelisatie-probleem*. Kampen: J H Kok.

3. Koerantberigte

Die Vaderland 19 April 1940, p.6, "Appèl van ds.W.C.Malan deur sinode van hand gewys"

Die Burger, Woensdag 25 November 1936 p.6

4. Argivale Bronne

BECKER, S J 1965. 'n Geskiedkundige oorsig van die Nuwe Protestantse Kerk in Afrika met die 21 ste Verjaarsdag - 21 April 1965.

DE VOS, D J J 1949. *Regverdiging om oor te gaan tot die stigting van 'n Hervormde Nederduitse Gereformeerde Kerk*.

GETUIENIS 'n: *Getuienis gelê voor die kerkraad van die Ned.Herv.of Geref.Kerk Gemeente Belfast, Tvl. op 15 Junie 1940*.

Lospredikante: Hulle gesante en Geesverwantê. Gedruk en versprei op las van die
Sinode van die Ned.Geref.Kerk in die O.V.S., April 1940.

Murray Bybelinstituut "Bybel-Korrespondensiekursus" Mei 1947 no.6 Reeks I.

Notule van Tweede Sinodale sitting van die H.N.G.Kerk 5 Okt.1950.

5. Traktaatjies

MURRAY, A 1933 *Vleeslik en Geestelik*

SCHEEPERS, C F

-----*Heiligmaking in die daaglikse lewe*

-----*Na die vervulling met die Heilige Gees, Wat?*

-----*Opstanding van Jesus Christus*

-----*Pardys herwin, Die*

-----*Rein Hart, 'n*

-----*Sewe harte, Die*

-----*Sonde in die lewe van die Geesge vulde*

-----*Weg tot die volheid van die Gees, Die*

6. Sinodale Verslae

Acta Synodi 1915: Bylae 20 p.45,46.

Acta Synodi 1919 Bylae 37 p.110.

Acta Synodi 1928 p.90

Acta Synodi 1949 p.337

7. Onderhoude

Coetzee, F Onderhoud op 21/5/1997 oor Dogmatiek (Nigel)

Grobler A. Onderhoud op 30/9/1991 (Randfontein)

-----Onderhoud op 22/05/1997 oor ds.Scheepers (Telefonies).

Grobler, A & E Onderhoud op 26/5/1993 (Randfontein)

Janse van Rensburg Z en S Onderhoud op 20/5/1990 oor hulle bekering en geestelike
toestand in die Kerk. (Petrus Steyn)

Steyn, M. Onderhoud op 5/10/1997 oor A.E.B-bedrywighede in Belfast-omgewing
(Middelburg).

Venter B. Onderhoud op 5/1/1997 oor C.S.V. (Frankfort)

8. Ander:

NICOL, W Die Gereformeerde en Evangeliese Identiteit van die Ned.Geref.Kerk en die
Charismatiese beweging. (Ongedateerde pamflet)

VENTER, R 1996. Gereformeerde spiritualiteit onderweg. Sinode Ned.Geref.Kerk
Midde-Afrika - 15 September 1996.

GROBLER, A Aantekeninge van lesings deur ds.C.F.Scheepers.

DE VOS, D J J Rede gelewer met die sluiting van klasse by die Murray Bybelinstituut (25
Junie 1947) (Fotostaat van oorspronklike aantekeninge).